

ТЕМА ЧИСЛА

До 180-річчя Ніцше

У 2024 році відзначається 180-та річниця з дня народження німецького філософа Фридриха Ніцше (15.10.1844–25.08.1900). В історії західноєвропейської філософії він посідає вельми специфічне місце. Одні характеризували його творчість як неординарну або оригінальну, а тому визнавали її корисність і необхідність. Інші описували її як скандальну чи недалекоглядну, що наче «вказувало» на її шкідливість і непотрібність. Зрештою, така панорама не має дивувати, адже інтелектуальна суміш з його «несвоечасності», «наукової веселості» та «філософського молоту» адресується то «вільним духом», то «всім і нікому». Тож уникнути полярності оцінок і множинності прочитань було в цьому випадку неможливо. Та найістотнішим є те, що сьогоднішня оптика бачить у Ніцше найголовніше для самої філософії – критичність погляду і творче переосмислення.

Ніцше – класичний філолог, і сьогодні інтерес до його мовних ідей розширює фокус ключових дослідницьких тенденцій ніцшезнавства, передовсім для того, аби краще зрозуміти його методологічну та власне філософську специфіку. Але Ніцше як мислитель набуває визнання, осмислюючи найрізноманітніші сфери культури й сучасного для себе світогляду: різні релігійні аспекти, проблеми ціннісної трансформації та моралі, освіти, соціальних установлень і потреб, музики й виховання тощо. Його риторика мало кого залишає байдужим, а такі формулювання як «Бог помер» чи «йдучи до жінки, не забудь канчука», стали як поштовхом для окремих напрямів релігійної чи соціальної критики, так і перетворилися на поширені меми. Водночас, його стиль та ідеї – це не тільки провокація до мислення, але й демонстрація самокритики філософії.

У текстах Ніцше ніде не зустрічається згадка про нашу країну, але вже на початку ХХ століття¹ в текстах українських інтелектуалів чітко прочитується інспірація ніцшеанством. Після радянського цензурування Ніцше знову дістається Україні. Нині в нас із новою потугою починають говорити про його ідеї². Це знаходить вияв як у майже тисячосторінкових книгах³, так і в актуалізації перекладацької справи⁴ чи, наприклад, в інтелектуальних

¹ Див. праці, в яких досліджується вплив Ніцше, зокрема на український літературний і мистецький істеблішмент від початку ХХ століття: Бичко, І. (1994). Ніцше в Україні. *Філософська і соціологічна думка*, 9-10, 154-177; Жмир, В. (2010). Слідами Ніцше по Україні. *Художня культура. Актуальні проблеми*, 7, 275-315; Лютий, Т. (2011). Українське ніцшеанство. *Наукові записки НАУКМА. Філософія та релігієзнавство*, 115, 60-66.

² Важливим маркером таких імпульсів є презентація української рецепції Ніцше та контекстів сприйняття його філософії в сучасному європейському інтелектуальному просторі (див.: Mudrakov, V., & Stephan, P. (2024). Nietzsche und die Ukraine. Ein Gespräch mit Vitalii Mudrakov. *Nietzsche POParts*. <https://www.nietzsche-poparts.ch/posts/nietzsche-und-die-ukraine>

³ Лютий, Т. (2016). *Ніцше. Самоперевернення*. Київ: Темпора.

⁴ Окрім цілої низки перекладів окремих праць Ніцше різних років особлива увага й досі прикута до розпочатого видавництвом «Астролябія» процесу перекладу «денацифікованого Ніцше» за критичним виданням Джорджіо Коллі і Маціно Монтінарі. Тут сподівання покладаються на те, що

об'єднаннях та мережуванні⁵. Результатом останнього власне і є матеріали, представлені в цьому числі. Воно відкриває серію ніцшезнавчих публікацій різної тематики. Ідеться про матеріали Райнера Адольфі, Лаури Ланьйоне, Карлотти Сантіні та Віталія Мудракова.

Райнер Адольфі – провідний експерт з філософії Ніцше, професор філософії в Берлінському технічному університеті, де у 2014–2021 роках керував міжнародним проектом «Берлінський Ніцше-колоквіум». Його основний інтерес – ті соціальні та мисленнєві потреби, що в різний час призводили до актуалізації ідей Ніцше. У своїй статті він простежує історію впливу Ніцше як певну типологічну класифікацію і показує, як використати цю історію, щоби зрозуміти значення Ніцше для сьогодення, для самокритики сучасності.

Лаура Ланьйоне, що захистила в Кембридзькому університеті дисертацію про філософію свободи Ніцше, є однією з провідних молодих фахівчинь з ніцшезнавства в Італії. Наразі вона працює науковим співробітником за постдокторською програмою Європейської дослідницької мережі імені Марії Склодовської-Кюрі у Веронському університеті та запрошеним дослідником в Оксфордському університеті. Її основний інтерес до Ніцше полягає в тому, щоб у мотиваціях його філософії показати різноманітний потенціал людини. Її стаття доводить, наскільки хибним було би вбачати в думці Ніцше позитивістські риси, зациклені на науковому сцієнтизмі (особливо в другий період його творчості), як це роблять деякі англосаксонські дослідники.

Карлотта Сантіні працює в ніцшезнавчих осередках Італії, Франції та Німеччини. Наразі вона є старшою науковою співробітницею Національного центру наукових досліджень, здійснюючи свої розвідки при Вищій нормальній школі в Парижі. Пані Сантіні неодноразово була організаторкою й модераторкою щорічних Ніцше-конгресів, є постійним членом німецького товариства Ніцше та головою правління Фонду Фридриха Ніцше. Здебільшого її дослідницький інтерес фокусується на філологічних аспектах, а в історичному зрізі – на Ніцшевій візії античності. У статті, запропонованій *Sententiae*, авторка окреслює інноваційність Ніцшевої інтерпретації античного світу, зокрема протиставлення культури в античності й модерної класичної культури.

Віталій Мудраков – дослідник Ніцше, який працював у коледжі Фридриха Ніцше (Фонд ваймарської класики), а протягом останніх років в університетах Мюнстера та Бохума здійснює дослідницькі проекти, пов'язані з метафорикою, проблемами пізнання й методологіями німецького філософа. У його статті йдеться про методологічну специфіку Ніцшевої метафори та про її роль для розуміння й обґрунтування Ніцшевих перспективістських засад пізнання.

Віталій Мудраков,

засновник Української спільноти Фридриха Ніцше

проект досягне свого завершення й українська академічна спільнота матиме повне видання творів Ніцше українською мовою. Не менш важливими є проекти, сфокусовані на перевиданнях і популяризації перекладів минулого. Ідеться передовсім про перевидання «Так мовив Заратустра» в перекладі Леся Гринюка 1909/10 років, яке готується видавництвом «Темпора». А надана Центральним державним архівом вищих органів влади та управління України можливість вільного доступу до сканованих нотаток перекладу «Так промовляв Заратустра» Володимира Винниченка взагалі стала справжнім подарунком для всіх українських ніцшезнавців. Див.: ЦДАВО України: <https://e-resource.tsdavo.gov.ua/file-viewer/14197#file->

⁵ У цьому році засновано «Українську спільноту Фридриха Ніцше» як інтелектуальне товариство, об'єднане спільною дослідницькою метою. Наразі триває робота з дослідження рівня зацікавленості та можливостей реалізації різноманітних форматів співпраці між українськими і європейськими науковцями й інституціями.